

NOTAT OM FORCE MAJEURE

1. INNLEDNING

Etter norsk rett kan force majeure både anvendes som et lovhjemlet begrep og som et kontraktuelt begrep for å bli fritatt for kontraktsforpliktelser.

Force majeure defineres tradisjonelt som en hendelse som hindrer oppfyllelsen av en kontraktsforpliktelse. Hendelsen må ligge utenfor det den som er forpliktet kan kontrollere. Det er videre en del av definisjonen at den som rammes av hendelsen, ikke kunne forutse den da han inngikk kontrakten og heller ikke med rimelighet ha unngått eller overvunnet hindringen og dens konsekvenser. Tradisjonelle eksempler på force majeure-hendelser er krig, opprør, blokader, jordskjelv, branner, streiker og lock-outer.

Inntreer en hendelse som må karakteriseres som force majeure, er hovedvirkningen at den rammede parts kontraktsforpliktelser suspenderes så lenge force majeure-hendelsen varer ved.

2. HVA ER EN FORCE MAJEURE-HENDELSE?

Når det gjelder lovhjemlet force majeure, er de betingelser som må være oppfylt for å konstatere en force majeure-hendelse, fastsatt i lovgivningen, spesielt i Kjøpsloven av 1988. Kjøpsloven følger nøye reglene i den internasjonale konvensjon om løsørekjøp (CISG).

Kjøpsloven introduserer, særlig i paragrafene 27, 40 og 57, det såkalte «kontrollansvaret». Dette er i realiteten et erstatningsansvar uten hensyn til skyld – et såkalt objektivt ansvar – for en parts oppfyllelse av kontraktsforpliktelser, når oppfyllelsen ligger innenfor partens «kontroll». Force majeure inntreer når oppfyllelsen av en kontraktsforpliktelse anses å ligge utenfor den forpliktedes kontroll.

3. NÅR INNTRER EN FORCE MAJEURE-HENDELSE?

Som ovenfor nevnt er force majeure etter norsk rett både en lovhjemlet fritaksgrunn såvel som en kontraktsdefinert fritaksgrunn.

Den lovhjemlede force majeure er definert i Kjøpsloven av 1988, slik det er nevnt ovenfor. Som påpekt ovenfor under pkt. 2, er lovens force majeure-begrep basert på hvorvidt en hendelse som hindrer oppfyllelsen av en forpliktelse, ligger utenfor den forpliktedes kontroll.

Følgende vilkår må være oppfylt for at en lovhjemlet force majeure skal foreligge:

For det første må oppfyllelsen av forpliktelsen ha blitt hindret eller blitt gjort vesentlig mer vanskelig av en hindring eller hendelse av en viss betydning og størrelse. Typiske eksempler er krig, blokader, streiker etc.

For det andre må ikke hendelsen ha vært forutseelig da kontrakten om forpliktelsen ble inngått.

For det tredje må det ikke ligge slik an at den forpliktete må forutsettes med rimelige midler å kunne ha unngått eller overvunnet konsekvensene av hendelsen. Både tiltak som kan gjøres før hendelsen og anstrengelser etter at den har inntruffet kan inngå i denne vurdering.

Endelig, og som overordnet vilkår, skal hendelsen ligge utenfor den forpliktetes kontroll.

Den lovhjemlede force majeure hadde strengere vilkår før Kjøpsloven av 1988. Den har nå blitt mer lik den fremherskende form for kontraktsdefinert force majeure.

Et force majeure-begrep basert på en hendelse utenfor en parts «kontroll» er benyttet i mange av de mest brukte standardkontrakter i Norge. Eksempler på dette er Norsk Fabrikasjonskontrakt NF 15 art. 28, jfr. art. 1.8, Norsk Totalkontrakt NTK 15 art. 28, jfr. art. 1.8, Nordiske leveringsbetingelser for levering av maskiner og annet utstyr NL 17 pkt. 45-47, ORGALIME S 2012 pkt. 41-43. Det er få forskjeller mellom de kontraktstermer det her er vist til og det lovhjemlede force majeure-begrep beskrevet ovenfor.

4. STREIK SOM FORCE MAJEURE

Streiker er ikke ukompliserte når det gjelder spørsmålet om de faller innenfor det lovhjemlede force majeure-begrepet. Er en slik streik fullt ut lokal, er den logisk sett aldri utenfor arbeidsgiverens kontroll fordi han alltid kan avverge den ved å akseptere alle krav fra de streikendes side. Det er likevel klart at en slik tankegang ikke kan føre frem, jf. nedenfor.

Det har vanligvis vært akseptert at en nasjonal streik eller en streik som rammer en hel bransje, må anses som liggende utenfor den rammede arbeidsgivers kontroll og derfor må karakteriseres som force majeure. Det samme gjelder såkalte «punktstreiker» hvor bare noen få av de ansatte streiker. Til gjengjeld er disse få ansatte nøkkelpersonell for arbeidsgiveren. Til og med lokale streiker kan bli ansett som force majeure dersom de er et ledd i vanlige lønnsforhandlinger. Hvis det på den annen side pågår en lokal streik fordi arbeidsgiveren ikke oppfyller sine rettslige plikter overfor de ansatte, blir den ikke ansett for å ligge utenfor arbeidsgiverens kontroll.

Når en lokal streik vurderes med henblikk på en mulig force majeure, er det viktig om og i hvilken grad en streik var en mulighet da avtalen ble inngått. Det er også viktig å vurdere hvorvidt arbeidsgiveren kunne ha unngått streiken med rimelige midler.

Forståelsen av den kontraktsdefinerte force majeure må, her som alltid, baseres på en fortolkning av den konkrete kontrakt. Mange standardkontrakter regner opp streiker blant

sine force majeure-hendelser. Dette blir normalt fortolket slik at såvel nasjonale som bransjevisse og lokale streiker omfattes. Det er uansett nødvendig å kontrollere at den aktuelle streik oppfyller alle konkrete force majeure-kriterier i den konkrete kontraktsdefinisjon av force majeure.

5. VIRKNINGER AV FORCE MAJEURE

Som allerede nevnt vil en gyldig force majeure fritta en kontraktspart fra å oppfylle kontraktsforpliktelsene inntil force majeure-situasjonen opphører. Kontraktsparten vil m.a.o. ikke bli erstatningsansvarlig, f. eks. i form av dagmulkt, fordi han ikke oppfyller sine kontraktsforpliktelser. På den annen side vil han vanligvis heller ikke kunne fremme krav mot kontraktsparten for den kostnaden force majeure-situasjonen medfører. Økte kostnader som følge av force majeure må han med andre ord dekke selv.

Den kontraktspart som rammes av force majeure må varsle den annen part om dette innen rimelig tid. Det kreves ofte at et slikt varsel også skal gis når force majeure-situasjonen opphører. Dersom den som er forpliktet ikke varsler den annen part om at en force majeure-situasjon er inntruffet, kan den forpliktete bli erstatningsansvarlig overfor den annen part for det tap denne lider som følge av manglende varsel. Unnlatt varsel kan også, i mer alvorlige tilfeller, føre til at den forpliktete mister retten til å påberope seg den konkrete force majeure. Noen kontrakter angir en mer spesifikk frist for å varsle den andre parten, og man bør derfor alltid undersøke kontraktens ordlyd umiddelbart etter at en force majeure-hendelse inntreffer.

Mange kontrakter, men ikke alle, fastlegger at hver av partene skal bære sine egne omkostninger og utgifter pådradd som følge av force majeure-situasjonen. I enkelte standardkontrakter er kjøperen som er forhindret av force majeure til å motta salgsgjenstanden, forpliktet til å erstatte selgeren de utgifter og omkostninger han har pådradd seg ved å ta vare på og beskytte den.

I mange force majeure-bestemmelser i kontraktspraksis, gis partene anledning til å heve eller si opp kontrakten når en force majeure-situasjon har vart i en bestemt tidsperiode. Det vanlige spenn for en slik tidsperiode er fra 3 til 6 måneder.

Oslo, den 28. februar 2022

Christopher L. Sveen
Advokat/partner
Advokatfirmaet Haavind AS